Eduskunnan lakivaliokunta

Asia: HE 200/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt 5.2.2026 Ammattiliitto Prolta kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta.

Ammattiliitto Pro kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta.

Pro kannattaa ehdotettua rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelujen siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle. Esitykseen Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta Prolla ei ole lausuttavaa.

Hallituksen esityksessä rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia muutettaisiin. Tuottamistapaa ei esitetä muutettavaksi, vaan tarkoituksena on pyrkiä ohjaamaan ja kehittämään toimintaa edelleen sopimuspohjaisena ja hankkimaan kokemusta sovittelutoiminnasta oikeusministeriön hallinnonalalla. Esityksen mukaan valtiollistaminen edellyttäisi myös lisärahoituksen ohjaamista toimintaan, mikä nykyisessä valtion taloudellisessa tilanteessa ei olisi tarkoituksenmukaista.

Nykyiseen sopimuspohjaiseen tuottamistapaan liittyy eräitä ongelmia, joita hallituksen esitys ei ratkaise, kuten epäyhtenäiset toimintatavat eri puolilla maata. Pro katsoo, että sovittelupalveluiden tuottamistapa tulisi muuttaa ”*hallinnonalaa ja palvelujen organisointia*” vuosina 2020-2021 selvittäneen hankkeen edottamalla tavalla. Hankkeen ohjausryhmä ehdotti raportissaan, että sovittelu siirrettäisiin oikeusministeriön hallinnonalalle ja että sovitteluhenkilöstö siirtyisi valtion virkamiehiksi (Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. OM: Selvityksiä ja ohjeita 2021:10).

Sovittelutoimistoja oli vuonna 2025 yhteensä 17. Palveluntuottajat ovat hyvinvointialueita (4 kpl), kuntia (6 kpl) ja yhdistyksiä (7 kpl). Palveluntuottajat toimivat tietyillä alueilla. Palveluntuottajien taloudelliset mahdollisuudet ja resurssit palveluiden tuottamiseen ovat lähtökohdiltaan erilaiset, mikä vaikuttaa alueilla tuotettavien palveluiden laatuun. Tässä huomio kiinnittyy erityisesti yhdistyksiin. Yhdistyspohjaisen palveluntuottajan hallinto ja resurssit ovat ohuet ja siksi haavoittuvat.

Sovittelutoiminnan tavoitteena on laadukkaiden ja asiakaslähtöisten palveluiden saatavuus yhdenvertaisesti eri puolilla maata. THL:n julkaisussa ”Tilastoraportti 53/2025 – Rikos ja riita sovittelu 2024” on havaittavissa sovitteluprosessin käytössä eroja alueittain, mikä ei selity rikos- tai riita-asioiden kokonaismäärällä. Raportissa on mainittu: ”*Rikosprosessin varhaisessa vaiheessa tapahtuva asioiden ohjaaminen sovitteluun tuottaa isoimman prosessitaloudellisen hyödyn ja säästää rikosprosessiketjun – esitutkinnan, syyttäjän ja tuomioistuimen – voimavaroja.*” Valtion omana toimintona sovittelusta olisi mahdollista saada enemmän prosessitaloudellista hyötyä. Pro esittää, että Oikeuspalveluvirasto järjestäisi palvelut ns. omana toimintana, jolloin sovittelutoimistojen henkilöstö (90) siirtyisi Oikeuspalveluviraston palvelukseen.

Valtio on luonteva taho järjestämään sovittelupalvelut yhden toimijan mallin periaatteella. Palvelut tuotteisiin samalla toimintatavalla eri alueilla ja palvelujen laadukkuus voitaisiin varmistaa. Sovittelutoimistojen henkilökunnan siirtyminen Oikeuspalveluvirastoon yhdenmukaistaisi palvelussuhteen ehdot.

Sovittelun edellytysten selvittäminen ja sovittelusta päättäminen kuuluu sovittelutoimistoille ja sisältää julkisen vallan käyttöä. Aiemman hankkeen osalta oli pohdintaa perustuslain 124 § (merkittävää julkisen vallan käyttöä voidaan antaa vain viranomaiselle) soveltamisen osalta. Jos palvelun tuottaisi Oikeuspalveluvirasto, toiminta olisi perustuslain kannalta selkeämmällä pohjalla. Pro korostaa, että sovittelu on osa oikeusjärjestelmää ja siksi sovittelutoimistojen tehtävät tulisi siirtää Oikeuspalveluvirastoon.

Taloudellisia vaikutuksia ei ole riittävällä tavalla kuvattu. Esityksessä kerrotaan, että valtiollistaminen edellyttäisi myös lisärahoituksen ohjaamista toimintaan, mikä nykyisessä valtion taloudellisessa tilanteessa ei olisi tarkoituksenmukaista. Taloudelliset vaikutukset valtion omana toimintona tulee esityksessä arvioida. Nykyinen rahoitusmalli reagoi jälkikäteen, mikäli sovittelujen määrä kasvaa paikallisesti voimakkaasti. Pro esittää lisäksi, että valtion varoista maksettavan korvauksen jaon perusteet on syytä tarkastella.

Uutena hallituksen esitykseen on lisätty rikosoikeudellisen virkavastuun ulottaminen sovitteluhenkilöstöön, ja se koskisi myös vapaaehtoisia sovittelijoita. Muutoksella ei arvioida olevan merkittävää vaikutusta sovittelijoihin tai sovittelijoiden halukkuuteen ryhtyä vapaaehtoissovittelijaksi. Muutos virkavastuukysymyksissä aiotaan sisällyttää jatkossa sovittelijoiden koulutukseen. Pro korostaa, että rikosoikeudellinen vastuu on huomattava muutos sovitteluhenkilöstölle ja vapaaehtoisille sovittelijoille. Rikosoikeudellisen virkavastuun merkitys on koulutettava ennen lain voimaan tuloa erityisesti kaikille vapaaehtoisille sovittelijoille.

Minea Pyykönen
johtaja

Leena Hiljanen
sopimusalavastaava